

APARTAT 1.

LES LLENGÜES DEL MAGRIB (MARROC)

APARTAT 1. LES LLENGÜES DEL MAGRIB

INTRODUCCIÓ:

La migració dels alumnes magribins (marroquins en la seva majoria, i un 100% en el nostre centre, com en quasi tots els altres de la demarcació de Girona) és un nou fet, i lògicament, existeix un desconeixement ampli respecte a la seva cultura i civilització. El mateix passa amb les seves llengües: solem denominar àrab a la seva llengua, perquè són àrabs; és a dir, tots els marroquins són iguals i com a bons musulmans, parlen tots la mateixa llengua.

La realitat, però, s'encarrega aviat de confirmar-nos que les nostres idees són errònies: només fa falta que coincideixin dos alumnes, un arabòfon de Fes i un berber de Tibouda, per deixar-nos perplexos: com és possible que aquests dos marroquins no parlin el mateix, i que no s'entenguin entre ells? Quina relació s'estableix entre les diverses llengües, com són considerades? Des de quina concepció es veuen les diverses comunitats lingüístiques i culturals al Marroc? Pot propiciar problemes a l'aula? Es tracta, doncs, de qüestions prou interessants per a desglossar-les una mica.

La situació lingüística del Marroc i de tot el Magrib no es pot entendre si no es té en compte el seu passat colonial; aquest passat ha marcat lingüísticament alguns àmbits (l'educació superior encara usa el francès com a llengua vehicular), i també ha marcat unes dinàmiques en la percepció de certs fenòmens: per exemple, la situació dels amazighs o berbers i la seva anàlisi no sempre s'ha pogut desvincular de certa mala premsa entre el món àrab, ja que els francesos intentaren frenar la unificació a base de potenciar les diferències d'aquestes tribus. Es tracta, doncs, d'un entramat delicat que cal conèixer per no equivocar els plantejaments de les qüestions.

Al Marroc, on la llengua juga un paper important dintre el sistema nacional, la situació es caracteritza per diversitat cultural, ètnica i també lingüística. Existeix el francès, fruit del període colonial, i l'espanyol que encara s'usa amb soltura al nord del país. Com a llengua nacional hi ha l'àrab modern, malgrat que la població usa un àrab dialectal o àrab marroquí, que presenta moltes variants. I d'altra banda existeixen les diverses llengües amazighs. Aquests és el panorama que presenta aquest país.

Una dels quadres explica la distribució sociolingüística de forma més concisa (i que esperem que quedarà desenvolupat en aquest mateix apartat 1) l'exposa Miloud Taifi¹:

ÀRAB CLÀSSIC	
Status	Llengua no maternal, decretada oficial
Àmbits d'ús	Assumptes religiosos, administratius, justícia ensenyament (primari i secundari)
Escriptura	Llengua escrita
Cultura vehiculada	Llengua sàvia: herència àrabo-islàmica (literatura i teologia)
Identitat ètnico-cultural simbolitzada	Identitat arabo-islàmica i orientalitat
Funció	Política

¹ Taifi, Miloud; "Sentiment d'appartenance lingüistique et aspirations sociales"; Revista Awal, nº 12, 1985; p. 94

FRANCÈS	
Status	Llengua no maternal, reconeguda com a llengua oficial segona
Àmbit d'ús	Institucions estatals privades, sectors socio-econòmics moderns, ensenyament superior
Escriptura	Llengua escrita
Cultura vehiculada	Cultura occidental, cultura francesa
Identitat cultural simbolitzada	Occidentalitat, gal·licitat, americanitat
Funció	Vehicular i material

ÀRAB DIALECTAL/ LLENG. BEREBERS	
Status	Llengües maternals, no reconegudes ni oficials; llengües de treball i comunicació de la població
Àmbit d'ús	Relacions de la població
Escriptura	Llengües orals
Cultura vehiculada	Cultura popular maroquina d'expressió arabòfona i/o berberòfona
Identitat cultural simbolitzada	Identitat magribina, especificat maroquina
Funció	Vernacular i de comunicació

1.1. La llengua àrab.

Aquesta llengua s'anomena àrab clàssic, o també literal o literari. És la llengua de la revelació de l'Alcorà i també la llengua oficial a la majoria dels països àrabs; va implantar-se al Marroc després de la conquesta musulmana al s. VII; i en aquesta llengua s'ha expressat tota la cultura àrab. S'ha d'entendre com a llengua escrita, perquè fora de les prèdiques religioses i l'ensenyament, no es fa servir per a la comunicació oral. A partir del segle XIX, comenta Grandguillaume²: *“tot en restant formelment la même langue que l'arabe classique, cette langue a vu s'assouplir ses structures et se diversifier son vocabulaire”* Així respon a uns usos socials més amplis: per exemple, a vegades s'usa en forma oral a la ràdio i a la televisió. L'àrab clàssic i l'àrab modern es regeixen per la mateixa gramàtica, encara que el modern incorpora gran quantitat de termes nous (i expressa així un món més modern i laic que l'altra modalitat). Per a separar amb més exactitud els dos registres, remetem a l'estudi de Monteil, en el qual es cita l'obra de H. Wehr: Wehr defineix aquestes diferències de la manera següent:

*“La morphologie de la langue moderne en diffère pas notablement de celle du classique. La syntaxe omet de nombreux procédés anciens et en admet quelques nouveaux. Plus incontrôlables, la phraséologie et la stylistique témoignent d'innombrables modernismes d'origine européenne, en contradiction avec le génie de la ʿarabiyya, mais devenus en grande partie inconscients. Le vocabulaire est fortement contrôlé, et les formations non arabes sont très reconnaissables. Mais là encore, outre l'imitation involontaire, le besoin pratique de traduire des notions nouvelles joue un rôle décisif”*³

Hem de tenir en compte que les dues modalitats són comunes a tot el món àrab, i per tant, en teoria, assequibles a tots els membres de l'Umma (la comunitat de creients). Aquest és un aspecte interessant, i per això remarquem l'expressió “en teoria”. Amb els processos d'independència dels diversos països, es planteja la problemàtica del restabliment de l'àrab com a llengua comuna de l'Umma. Ara bé, l'anàlisi aplicada no responia exactament a la realitat: la fragmentació dialectal ha produït que algunes iniciatives polítiques s'hi estavellessin. Per exemple, la voluntat arabitzadora del Ministeri d'Educació Marroquí, va fer que s'importessin mestres egipcis per recomençar un sistema d'ensenyament que havia estat totalment dominat per professionals francesos; el canvi sobtat, fet en una llengua dialectal poc comprensible per als alumnes marroquins, i per uns professionals d'una cultura i forma de vida ben diferent, va portar a que al cap de pocs anys, es tornés al francès com a llengua d'ensenyament, donat el fracàs estrepitos de la iniciativa.

L'alfabet d'aquesta llengua semítica s'anomena alifat; no és exclusiva de l'àrab (el persa o l'urdu també l'usen). Compta amb 39 grafemes (28 de consonàntics, 5 dígrafs per a les vocals llargues, 3 per vocals breus i 3 d'auxiliars). Els grafemes varien de forma segons la posició que tenen a la paraula: posició aïllada, posició inicial, posició medial i posició final; i s'escriuen i llegeixen, com tots sabem, de dreta a esquerra. Quan els alumnes comencen a aprendre'l, hi apareixen els símbols que marquen vocals, però més endavant és el mateix lector qui ha de deduir, pel context, quina vocal deu ser.

Pel que fa al que Grandguillaume defineix com a context cultural, és a dir, la llengua no només com a possibilitat de comunicació sinó com a estri de construcció d'identitat, la llengua àrab (entenent amb aquest nom àrab clàssic i àrab modern) és vista en dues direccions.

- a) És la llengua de l'Alcorà (de fort impacte social, lligada a la resistència pre-independentista); llengua de religió i cultura, portadora de l'arabització. El fet de ser llengua de revelació implica la no variabilitat d'aquesta llengua; i a l'hora, el seu lligam religió-llengua es deixa sentir en el món docent. El primer element que fa que s'aprengui àrab és la necessitat de llegir el Llibre Sagrat

² Grandguillaume, G.; Arabisation et politique linguistique au Magreb; Islam d'hier et d'aujourd'hui n° 9; Maisonneuve et Larose, París 1993

³ Monteil, V.; L'arabe moderne; Librairie C. Klincksieck; Paris; 1960 (p. 26)

- b) És la llengua de l'arabització, més vinculada a l'àrab modern; l'arabització és el procés per reconstruir un món que altres llengües havien suplantat fins a cert punt (les llengües colonials en molts aspectes del funcionament social). Això és una qüestió problemàtica ja que la llengua àrab *“elle tente de prendre la place de la langue française, qui est la langue par laquelle le Maghreb a pénétré le monde moderne. Cela signifie qu'elle en se réfère pas à son univers culturel propre, autonome, mais au même univers culturel que la langue qu'elle remplace: c'est le monde de la traduction”*⁴

⁴ Grandguillaume, G; op cit. P. 24

1.2. Els dialectes àrabs

Al Magrib, la totalitat dels parlants tenen com a llengua materna un dialecte àrab o un de amazigh o berber. En general, es pot parlar que els factors que diferencien el dialecte de l'àrab clàssic serien, apart de detalls de pronúncia (el tractament de les interdentials, per exemple), les qüestions de vocabulari, i sobretot de sintaxi; Monteil afirma, seguint les tesis d'A. Furayha, que el dialecte té una sintaxi pròpia, i que per tant, és com una altra llengua. Consideren els estudiosos que per qualsevol magribí, comprendre l'àrab literal només a partir del seu dialecte és molt difícil (hem d'entendre que es tracta de llengua apresada, almenys per atènyer certs nivells de desenvolupament⁵)

La quantitat de dialectes àrabs és molt gran: hi ha dialectes de les ciutats i dialectes rurals (beduïns en cert nombre de casos) ; així per exemple, a Argèlia hi ha una enorme diferència entre les parles de l'Est i les de l'Oest, o al Marroc, els dialectes de tipus ciutadà (el fassi, dialecte de Fes) es distingeixen molt clarament dels del camp⁶. No existeix, almenys encara, un "dialecte nacional", és a dir, el dialecte potenciat i prestigiat perquè esdevingui comú (per exemple, aquí ha anat passant amb el de les capitals). Avui en dia, el grau de fragmentació és encara molt alt. Entre els països orientals del Magrib i els orientals, la intercomprensió sol ser molt difícil, sinó impossible; Grandguillaume posa l'exemple següent: *"les enseignants égyptiens venus en coopération en Algérie après 1962 n'étaient pas compris et en comprenaient pas eux-mêmes les dialectes algériens"*.

Però el cert és que el moviment progressiu d'unificació dels dialectes a cada país s'està produint, i sol adoptar-se el dialecte de la capital perquè és el que es lliga amb el poder, i se li dona difusió a la ràdio i a la tv. Darrera hi ha l'intent de reduir les distàncies que separen la llengua àrab i el dialecte prestigiat (aquest, quan apareix als mitjans de comunicació, ha passat per un procés de depuració de manlleus estrangers). De tota manera, en aquests moments cap parlant àrab pot identificar la llengua àrab i el seu dialecte com una sola cosa. Carles Vela⁷ explica l'existència d'un doble moviment de tipus lingüístic en aquests moments al Magrib, situació que arrencaria del procés d'independència de meitat de segle:

a) Regionalització de l'àrab: Després de l'etapa colonial, es va intentar imposar un àrab estàndard (basat en la llengua clàssica i escrita) creient que la Umma permetia la unitat lingüística, i que els dialectes o variants orals haurien de tenir com a referent el model estàndard per anar-se transformant a partir d'un procés d'aproximació, en un àrab oral estàndard. Però la realitat lingüística sembla que tendeixi, amb les noves fronteres polítiques, a un procés on s'afirma la regionalització de l'àrab (per diverses raons, entre les que hi hauria la difícil adequació de l'àrab estàndard al món contemporani, l'ús dual dels registres a la societat, etc) En certa manera, sembla com si emergissin dialectes estàndards locals que si bé no restringeixen l'intercomunicació a la Umma musulmana, permeten una claríssima identificació de la identitat del parlant, fins al punt que es parla dels efectes sobre la llengua escrita.

b) Homogeneïtzació de les varietats dialectals: El dialecte o dialectes dominants en una zona tendeixen a imposar-se sobre les altres variants regionals. Carles Vela parla de "variants nacionals" més aviat a nivell oral. Aquest procés s'ha vist afavorit pel procés migratori massiu cap a les ciutats: la multitud de variants que s'agrupen a la ciutat acaben negociant una forma que permeti la intercomprensió entre elles. La concentració a les ciutats ha desestabilitzat l'equilibri distribucional dels dialectes i condueix a una certa reducció de variants (de les quals prevalen les urbanes). La mobilitat del funcionariat i del comerç ajuda a fer comuna una varietat (normalment la de la capital) i els mitjans de comunicació també recolzen aquesta tendència. Les fronteres polítiques actuals consoliden el procés i en són motor ja que les variants "nacionals" cohesionen cada un dels estats. Com a mostra, adjuntem un exemple força il·lustratiu de la situació:

⁵ Un exemple: a la Rashida li escriuen cartes els seus amics marroquins; un d'ells, que s'està preparant pel BAC, escriu amb un registre que li sembla molt bonic, però molt complicat: ella diu que no sap escriure així. En canvi les seves amigues li escriuen cartes en una llengua "del carrer", perquè les amigues van plegar d'estudiar abans d'acabar la secundària, i és clar, no poden escriure com el seu amic pre-universitari.

⁶ Exemples que posa Grandguillaume, G.; op. cit; p. 15

⁷ Vela C.; Qadaya Al-Lugha, Mal de llengües magrebí; Màster d'Estudis Euro-àrabs; UdG, 1995 (p. 130/139)

“Una ciutat com Casablanca, convertida del quasi no-res en la capital econòmica del Marroc ha vist multiplicar-se la seva població constantment amb contingents provinents de tots els punts del país. Tots els grups que s’han instal·lat al voltant de l’antiga ciutat o de la ciutat francesa, ho hagin fet a nivell familiar o en grup, s’han endut juntament amb les seves pertinences el dialecte que parlaven a la regió d’origen. Aquest dialecte, potser només entès per la seva comunitat, el poden mantenir a nivell grupal i familiar, però evidentment no els serveix per a la vida quotidiana a una ciutat com Casablanca. Els cal aprendre el dialecte de la ciutat, el dialecte que fa servir la gent per a moure-s’hi, és a dir, han d’aprendre un altre dialecte, el baydawí (el casablanquès)”⁸

Els dialectes àrabs, i també els amazighs, s’han adaptat de forma més ràpida i menys traumàtica al món modern: la necessitat d’explicar les novetats ha fet que recorrin sense complexes a manlleus de tot tipus i de totes les llengües. No cal veure’n cap colonització lingüística sino que els adapten a les regles fonètiques i morfològiques de la seva llengua: *“le dialecte arabe a emprunté le mot “car” tel quel, mais en lui donnant un pluriel arabe(kirân)”*⁹ Segons els estudiosos, la integració dels mots és tan perfecta que la majoria dels parlants no són conscients d’estar utilitzant un mot forani.

Pel que fa al context cultural, l’àrab dialectal (i també les llengües amazighs) representa la llengua de l’arrelament, de la socialització de la persona, i fins a cert punt, incontrolable, donada la seva natura purament oral, fora de l’abast de la normalització, dinàmica, fora de l’abast del poder (que s’ha encarregat bé prou d’advertir la suspecte capacitat subversiva de la llengua dialectal, perquè tard o d’hora podrien arribar fins i tot a l’escrit). Així es mou en la vida quotidiana, en la poesia i el cant, mentre que la llengua de cultura i escrita es situa en una altra banda. Ja hi ha, però, intel·lectuals que comencen a reivindicar el paper de llengua escrita per a certes varietats dialectals.

⁸ Vela C.; Op. cit. (p. 131)

⁹ Grandguillaume, G.; op. cit; p. 15

1.3. Les llengües amazighs¹⁰ (berbers)

Donat que possiblement és la cultura més desconeguda, donarem una sèrie d'informacions prèvies a la qüestió lingüística.

L'actual població de cultura amazigh es reparteix desigualment pel Magrib : Marroc, Argèlia, Líbia, Tunísia, punts de Mauritània i Egipte, el Níger i Mali. Pel que fa al Marroc existeixen tres grans zones:

Zona nord o litoral: *Rifeny o Tarifit* (al voltant de 2 milions de parlants)

Zona de l'Atles: *Tamazigh*

Sud del Marroc: *Tacelhit o "Chelha"* (es diu que és la més nombrosa i menys contaminada lingüísticament, amb bona conservació de la tradició cultural)

Altres parlars amazighs es situen al nord d'Argèlia (*teqbailit*, la variant en la qual s'han editat més llibres els darrers anys) i a la zona del Sahara (*tamaceq o tuareg*, que és l'única variant que ha conservat la tfinagh (alfabet clàssic) per a l'escriptura.

A la pàgina següent us oferim uns mapes que representen la distribució de les llengües o varietats amazighs, així com una distribució de les comunitats del Rif, amb la intenció d'ubicar mínimament aquesta realitat cultural.

¹⁰ Usem la denominació que preconitzen Tilmatine, El Molghy, Castellanos i Banhakeia, basada en adoptar el mot amazigh enlloc del terme berber (bàrbar) i catalanitzar-ne la flexió. Així, no usem el plural Imazighen o el femení Tamazigh, propis d'aquesta llengua, sinó les formes catalanitzades. Tilmatine, El Molghy, Castellanos i Banhakeia ; La llengua rifenya; UAB Nov. 1995

Les dades sobre el nombre dels amazighs no són oficials; pel Marroc es parla d'un 40 a 60% de la població, encara que algunes fonts ho eleven fins a un 70%; a Argèlia es calcula entre un 45% i un 25%, un 20% a Líbia, i alguns calculen un global de 25 milions a tot el Magrib, mentre d'altres ho redueixen a 12.¹¹

La llengua: Les llengües amazighs o berbers, malgrat algunes excepcions, han quedat reduïdes a l'àmbit oral. Níger i Mali l'han adoptada oficialment, i han creat un neo-tifinagh, un nou alfabet escrit, per portar a terme treballs d'alfabetització. La tifinagh era un antic alfabet de signes que tenia la particularitat de llegir-se en quatre direccions (dreta-esquerra, esquerra-dreta, dalt-baix i baix-dalt) En l'actualitat hi ha hagut intents seriosos d'incorporar-lo als taulers d'ordinadors. A la resta de països, la documentació es sol escriure en l'alfabet àrab o el romànic, que són les altres dues possibilitats d'escriure les llengües amazighs, però no té cap estatus oficial .

Parlem de llengües amazighs però potser es podria parlar de varietats. És un dels camps de discussió entre els estudiosos: n'hi ha que consideren que en certa manera, el fet que les llengües hagin quedat aïllades en zones concretes, no excessivament comunicades, ha permès com unes evolucions individuals de cadascuna d'elles; si bé és cert que un rifeny pot entendre's amb un amazigh de la kabília, no és segura la intercomprensió amb parlant d'altres varietats més allunyades. La problemàtica es presenta quan s'analitzen més elements: no existeix una llengua oficial comuna que sigui una realització regional, com l'àrab clàssic respecte als dialectes àrabs; tampoc acaba de funcionar com a varietat social, és a dir, que pugui definir categories socials o professionals. Això ha portat a una de les grans discussions: la possibilitat d'aconseguir una llengua berber estàndard sembla que de moment, no ha avançat cap a una solució consensuada. Existeixen diversos factors polític-lingüístics que cal conèixer quan s'analitza la situació de l'amazigh, des del no reconeixement institucional (i per tant restar fora de polítiques lingüístiques), la dispersió i incomunicació entre els dialectes, i moltes altres. En tot cas, els intents de crear una gramàtica unitària s'han vistos frenats per problemes com la inexistència d'un model clàssic, o el fet de que no es coneix suficientment el grau de contaminació lingüística de cada variant. A la pàgina següent s'inclou un esquema explicatiu de l'alfabet tifinagh, amb les diverses equivalències fonètiques.

¹¹ La disparitat de les dades és enorme; altres càlculs (fonts oficials marroquines) redueixen el nombre de parlants berbers a 10 milions. El cert és que cap govern ha volgut fer estadístiques fiables d'una qüestió que ha estat sempre viciada políticament. La situació política de la Kabília argelina en aquests moments n'és una bona mostra.

Podem observar a mode d'exemple, les diferències entre algunes varietats amazighs:

Rifeny	Chelha	Català
elkouss	aghroum	Pa
tetaouin	allen	Ulls
iazidden	tafouloust	Pollastres
akhenach	inûker	Lladre ¹²

. La situació de les llengües amazighs al Marroc: En els darrers decennis la cultura amazigh ha conegut una forta arabització. Estudiosos com Omar Ouakrim¹³ consideren l'existència de factors que afavoreixen aquesta direcció

A) L'actitud de l'Estat respecte la llengua: no és reconeguda, per la qual cosa queda fora de l'ensenyament i de l'ús oficial

B) L'escolarització: les llengües amazighs són absents de l'ensenyament, factor decisiu en l'arabització. Queden reduïdes a l'àmbit familiar, amb les connotacions negatives adquirides davant l'àrab i el francès com a llengües escolars. Val a dir que fins el 1956 l'àrab dialectal i les llengües amazighs s'havien usat a l'escola

C) L'emigració a la ciutat: encara que és un fenomen general al Marroc i al Magrib, afecta especialment als amazighs, ja que l'ambient lingüístic urbà és àrab, i per tant, les relacions oficials i moltes de les quotidianes fan indispensable el seu ús. S'entra en una situació diglòssica predecessora de la substitució lingüística. A més, predisposa a la consideració de les llengües amazighs com a llengües marcades, amb valors negatius com pobresa, incultura i ruralia, que poden generar un sentiment d'auto-odi que té repercussions posteriors en el procés d'aprenentatge dels fills dels immigrants.

¹² Moufa, N. Datos de gramàtica contrastiva rifeña-española; Amazigh-Tamazigh, debate abierto; Aldaba nº 19, UNED,

¹³ Ouakrim Omar; Fonética y fonología del Bereber; (UAB) 95; (p. 18/19/20)

D) Els mitjans de comunicació: malgrat que bona part de la població marroquina té dificultat en el domini de l'arab, aquest predomina als mitjans de comunicació; a la Tv també hi tenen presència el francès, l'anglès i l'espanyol, però no les llengües amazighs. A la ràdio hi ha una tímida presència, després de l'arab i el francès; i en el camp de la premsa, apart de revistes especialitzades (moltes d'elles amb seu a França), existeixen una dotzena de publicacions, escrites en les tres formes possibles.

1.3.1. El rifyeny (tarifit)¹⁴:

Donat que una part important dels emigrants marroquins a Catalunya, especialment a l'àrea gironina, provenen del Rif, potser seria interessant aprofundir una mica més en detalls concrets d'aquesta llengua o varietat amazigh.

. **Les vocals:** El rifyeny té 3 vocals diferenciades (a,i,u) , i un so vocàlic mínim, so que acompanya a la realització de grups consonàntics (shewà o també vocal neutra)

. **Les consonants:** Moltes apareixen en el nostre sistema consonàntic (b, d,f,g,k, m,n,r,s,t,w,z..) encara que també n'incorpora d'estrany al sistema català: diversos tipus de faringals, i uvulars. Al mateix temps cal destacar les consonants enfàtiques, que es produeixen a base d'una constricció laringal, i igualment, les consonants tenses, que allarguen i reforcen la pronunciació (una espècie de duplicació)

Fonèticament , alguns aspectes ajuden a distingir el rifyeny dintre el món de les varietats lingüístiques amazighs: el so r enloc del so l dels altres parlars (iref /ilef [porc]), el so y enloc del g dels altres (aryaz /argaz [home]), la desaparició del so r a final de síl.laba (taddat / taddart [casa]) i alguns altres elements de tipus fonètic.

. **Flexió nominal:** Les marques de gènere i nombre solen ser habitualment aquestes

Masc. Sing:	a..... :	afunas (bou)
Fem. Sing:	ta.....t:	tafunast (vaca)
Masc Plu:	i.....(e)n:	ifunasen
Fem. Sing:	ti.....in:	tifunasin

Però molts noms masculins no comencen per a, sinó amb altres vocals, i així mateix, altres femenins singulars no acaben en t, o tampoc tenen cap t inicial al mot. Igualment apareixen diverses possibilitats diferents de la general en la formació de plurals: i.....an, ti.....awin, etc.....

. **El pronom personal:**

Necc (jo)	Neccin (nosaltres)
Cek (tu masc)	Kenniw (vos. masc)
Cem (tu fem)	Kennint (vos fem)
Netta (ell)	Nitni (ells)
Nettat (ella)	Nitenti (elles)

. **Els adjectius:**

Els adjectius qualificatius solen flexionar en concordança amb el nom a qui complementen:
Mac sing : amezyan / Masc plu: imezyanen / Fem sing: tamezyant / Fem plu: timezyanin

Els adjectius verbals, segeixen l'esquema dels verbs "de qualitat" (o estat) : meghar (ésser gran); per exemple, una ciutat que s'ha fet gran (ict tendint temgher)

El participi és invariable

. **Partícules interrogatives:**

Mani?	On?	Mermi?	Quan?
Min?	Què?	Mechar?	Quan?
Manwen?	Qui?	Minghar?	Per què?
Mamec?	Com?		

¹⁴ La base del que apareix en aquest apartat és a Tilmatine, El Molghy, Castellanos i Banhakeia; op. cit. Pgs. 17-40.

. Adverbis de lloc:

- Da** aquí (aquí mateix)
- Diha** allà (lluny dels dos parlants)
- Din** allà (lluny , però prop del destinatari)
- Denni** allà (el que hi ha allà)

. Els Demonstratius: depenent del grau de proximitat podem trobar dos adjectius demostratius:

- a** aquest, a, s,es: aryaz **a** (aquest home)
- in** aquell, a,s,es: afunas **in** (aquell bou)

I pel que fa als pronoms demostratius, són aquests:

- wa, ta, ina, tina** aquest, a s,es **aya** això
- win, tin, inin,tinin** aquell,a,s,es **ayin** allò

. Els verbs en rifyeny:

Els verbs rifyenys es defineixen a partir de diversos elements; agafem l'exemple *tecrez* (ella ha llaurat), per a analitzar-lo:

1. L'arrel lexical: lletres que donen significat lèxic: c-r-z tenen el significat "llaurar"
2. Els afixos que indiquen persona i gènere: la t afixada marca 3ra pers.sing.fem
3. Maques d'aspecte verbal: la disposició de les consonants de l'arrel i de les vocals internes marquen el tema

En llengua amazigha, existeixen dos temes verbals: El pretèrit (acció passada) i l'aorist (no indica temps, i s'usa sobretot subordinat); podríem trobar el pretèrit negatiu per a construccions negatives i i l'intensiu per a indicar accions habituals o duradores.

Per a l'indicació de les persones verbals, existeixen uns afixos i sufixos:

- 1^agh: **cerzegh** (he llaurat)
- 2^a t..... d : **tcerzed** (has llaurat)
- 3^a m i.....: **icrez** (ell ha llaurat)
- 3^a f t.....: **tecrez** (ella ha llaurat)

- 1^a n.....: **necrez** (hem llaurat)
- 2^am t.....m: **tcerzem** (heu llaurat)
- 2^a f t.....nt: **tcerzent** (heu llaurat)
- 3^a mn: **cerzen** (ells han llaurat)
- 3ª fnt **cerzent** (elles han llaurat)

Òbviament queden molts altres aspectes per exposar; això no és més que un petit mostrari per a la curiositat dels qui ho consultin. En el llibre que hem citat de referència s'hi pot trobar molta altra informació interessant. I per a elements concrets, existeixen dues revistes, que almenys fins al principi dels anys 90 s'havien editat a França, l'Awal i els Études e Documents Berbèrs, o l'Encyclopedie Berbère, que poden aportar també molts elements inteessants

1.4. Resum d'usos lingüístics al Marroc:

Per intentar fer un resum final de la situació lingüística, traduïm i simplifiquem l'esquema usat per Moncef Lalou¹⁵ sobre l'ús de les llengües al Marroc:

Usos lingüístics	Amazighs	Marroq.	Àrab	Francès	Espanyol	Anglès
1. Llengua materna	+	+				
2. Llengua d'ús diari	+	+	(+)	(+)	(+)	
3. Llengua parlada	+	+				
4. Llengua de la religió			+			
5. Llengua oficial del país			+			
6. Llengua per a negocis oficials			(+)	+		
7. Llengua d'ús escrit			+	+		
8. Premsa, ràdio i Tv.	(+)	+	+	+	(+)	(+)
9. Llengua de la justícia			+	(+)		
10. Llengua de l'Administració			+	(+)		
11. Llengua de la Diplomàcia				+		
12. Llengua per a ensenyar Ciències Exactes			(+)	+		(+)
13. Cinema	(+)	+	(+)	+		(+)
14. Música	+	+	+	+	(+)	+
15. Turisme			(+)	+	+	+
16. Llengua d'interacció exterior				+	(+)	+

(+) Ús extès, malgrat que no general; en alguns casos esporàdic, i inclús rar.

+ Ús general

¹⁵ Curs "Magrebins a l'escola"; Institut Català de la Mediterrània, Barcelona Octubre 1998